

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“มนุษย์” ประกอบขึ้นมาจากกายกับจิตหรือรูปกับนาม เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกัน “มนุษย์” ตามความเข้าใจโดยทั่วไปแล้วอาจกล่าวได้ว่า มนุษย์เป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสัตว์ทั้งหลายอื่นๆในโลก ซึ่งไม่มีใครรู้ชัดว่ามนุษย์คนแรกเกิดขึ้นในโลกเมื่อใด เพียงแต่สันนิษฐานกันตามความคิดของแต่ละกลุ่มในทางปรัชญาจึงได้ตั้งประเด็นกันว่า มนุษย์คือใคร มาจากไหน ซึ่งเป็นประเด็นในการโต้เถียงกันในเชิงอภิปรายมาหลายยุคหลายสมัย และยังแสวงหาคำตอบกันในเรื่องนี้ ชีวิตคืออะไร? ยากที่จะตอบได้ว่าชีวิตคืออะไร คำตอบที่จะได้รับจากแต่ละคนย่อมแตกต่างกันออกไป บางคนอาจตอบว่า ชีวิตคือการเดินทาง บางคนอาจตอบว่าชีวิตคือการต่อสู้ หรือบางคนอาจตอบว่าชีวิตคือความทุกข์ เป็นต้น คำตอบที่ได้รับซึ่งแตกต่างกันเช่นนี้ก็เพราะว่าโดยธรรมชาติชีวิตนั้นเป็นของแต่ละคน ต่างคนก็ต่างได้รับประสบการณ์ และการเผชิญกับปัญหาต่างๆ ในชีวิตมาแตกต่างกันนั่นเอง แต่คำตอบต่างๆ นั้นก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งหรือบางส่วนของชีวิตทั้งหมด เกี่ยวกับชีวิตมีนักชีววิทยาศึกษาเรื่องสิ่งมีชีวิตว่า มีลักษณะอย่างไร ต่างจากสิ่งไม่มีชีวิตอย่างไร แต่ชีวิตคืออะไรนั้น นักชีววิทยาก็ตอบไม่ได้

การเกิดขึ้นของพุทธปรัชญาเถรวาทได้มีความสำคัญมาก เพราะมีหลักคำสอนเกี่ยวกับมนุษย์มากมาย เช่น สอนว่ามนุษย์มีกรรมเป็นของตนเอง ต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะสังสาร แต่คำว่า "กรรม" เป็นคำกลางๆ กล่าวคือ มุ่งไปทางดีก็ได้ หรือไปทางชั่วก็ได้ การกระทำดี เรียกว่า "กุศลกรรม" ส่วนกระทำชั่ว เรียกว่า "อกุศลกรรม" ความประพฤติที่แสดงออกมาทางกายเรียกว่า "กายกรรม" พฤติกรรมที่แสดงออกมาทางวาจา เรียกว่า "วจีกรรม" พฤติกรรมที่แสดงออกมาทางใจ เรียกว่า "มโนกรรม" ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เพราะหน้าที่ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของตนเองและผู้อื่น อาจจะส่งผลเป็นความสุข หรือความทุกข์นั้นย่อมขึ้นอยู่กับการทำหน้าที่ของมนุษย์ หากมนุษย์ทำหน้าที่ไม่ขาดตกบกพร่อง แต่หากไม่สามารถที่จะทำหน้าที่ได้ดีหรือมีความบกพร่องก็จะกลายเป็นปัญหาและมีอุปสรรคเข้ามาให้ต้องแก้ไขอยู่ร่ำไป ดังนั้นเรื่องกรรม จึงช่วยคลี่คลายความข้องใจในความสับสนของชีวิต เป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนควรเรียนรู้และทำความเข้าใจ ให้แจ่มแจ้ง เพื่อชีวิตของตนเองจะได้ดีขึ้น" และถ้าคนทั้งโลกเชื่อมั่น

ในเรื่องกรรม มนุษย์ในโลกจะได้รับความสุขใจ และชวนขวยที่จะทำแต่กรรมดี (หน้าที่ดี) ผลที่ได้จึงเป็นกรรมที่ดี"^๑

พุทธปรัชญาเถรวาทจึงเน้นเรื่องกรรม คือ การกระทำของแต่ละบุคคลว่ามีผลต่อความเลื่อมและความเจริญของชีวิต โดยให้พิจารณาพฤติกรรมของบุคคลว่าดีหรือชั่วอยู่ที่การกระทำ เช่น การปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ซึ่งถือว่าเป็นมาตรฐานวางไว้สำหรับกำหนดวัดความประพฤติของมนุษย์ในขั้นความเป็นกัลยาณหรือที่เรียกว่า “มนุษย์ธรรม” ส่วนผู้มีความประพฤติต่ำกว่ามาตรฐานนี้ถือว่ายังไม่เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์แบบและไม่น่าไว้วางใจ^๒ ในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ถ้ากล่าวโดยหลักปฏิบัติทั่วไปในเชิงจริยศาสตร์จะว่าด้วยความรู้และความประพฤติ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยหลักคุณธรรม ถ้ามีเฉพาะความรู้หรือวิชาการทั่วไปแต่ขาดคุณธรรมก็ไม่ถือว่าเป็นความรู้ที่แท้จริง ดังนั้นคุณธรรม มีไว้เพื่อเป็นฐานรองรับความประพฤติของมนุษย์ทุกระดับ ถ้ามนุษย์ไม่มีคุณธรรมเป็นฐานรองรับความประพฤติ นั่นก็หมายความว่ามนุษย์ยังไม่เข้าถึงความรู้ที่เรียกว่า ความสามารถตามธรรมชาติ คือสิ่งที่มนุษย์พยายามฝึกฝนเพื่อให้เข้าถึงหลักสัจธรรมความดีงามทั้งปวง จนกลายเป็นคุณธรรมที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจแล้วแสดงผลปรากฏออกมาทางพฤติกรรมทั้ง ๓ คือ กาย วาจา ใจ

ความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทให้ตรัสเห็นว่าควรกระทำตนให้เป็นผู้ที่มีประโยชน์ ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ แต่เนื่องในปัจจุบันบุคคลทั้งหลายก็ยังไม่สามารถที่จะดำเนินตามรอยพระตถาคตเจ้าได้"^๓ เพราะคุณธรรมเป็นเรื่องของสัจธรรม ทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติ ทำให้เกิดการรักษาศีล กระจายออกเป็นจริยธรรมและจรรยาบรรณ จริยธรรมจึงเป็นการดำเนินการให้สอดคล้องกับ สัจธรรม จริยธรรมจึงเป็นหลักแห่งความประพฤติที่ดีงามเพื่อประโยชน์ตนและสังคม โลกย่อมเป็นไปเพราะกรรมหมู่สัตว์ย่อมเป็นไปเพราะกรรมเมื่อบุคคลทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลว และประณีตได้ "^๔ แต่ผลของกรรมก็มีขอบเขตสิ้นสุด มีกำหนดระยะเวลาของกรรมแต่ละอย่าง พุทธปรัชญาเน้นให้บุคคลคำนึงถึงสิ่งที่กระทำอยู่ในปัจจุบัน หลักกรรมในพุทธปรัชญาเชื่อว่ามนุษย์จะเกิดเป็นเทวดาเป็นพรหม หรือกลับมาเป็นสัตว์เดียรฉานชนิดต่างๆ ก็ได้ ในทางกลับกันสัตว์เดียรฉาน ก็สามารถกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ เป็นเทวดา

^๑ศิน อินทสระ, พุทธปรัชญาเถรวาท, (โรงพิมพ์เจริญกิจ ; กรุงเทพมหานคร, ๒๕๑๕), หน้า ๓๓๕.

^๒สนธิ ศรีคำแดง, ปรัชญาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕๑.

^๓ม. อุ. (ไทย) ๑๔/๕๒๔/๒๖๓.

^๔ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๕๘๑/๒๘๓.

หรือเป็นพรหมได้เช่นกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภาระทำหน้าที่ดีหรือหน้าที่ชั่วในปัจจุบัน ซึ่งการแสวงหาความดีสูงสุดของชีวิตถือว่าเป็นหน้าที่ของมนุษย์ แต่การแสวงหาต้องมีกฎเกณฑ์และการตัดสินใจบนความถูกต้องหรือการประพฤตินของชีวิตมนุษย์ เพื่อพิจารณาปัญหาเรื่องสถานภาพของคุณค่าทางศีลธรรม^๕ หลักเกณฑ์ทางจริยธรรมซึ่งมีพระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานการประพฤตินของชีวิตมนุษย์ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้นท่ามกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะขึ้นให้ถึงได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด ธรรมที่ควรประพฤตินของมนุษย์ ก็คือการเว้นสิ่งที่ควรเว้น ประพฤติสิ่งที่ควรประพฤตินที่ตนเรารู้แล้ว เว้นและทำสิ่งที่ควรทำได้นั้นนับว่าเป็นประโยชน์ด้วยตนเอง และสังคมอย่างใหญ่หลวง”^๖

ดังนั้นจึงทำให้เกิดปัญหาว่าพฤติกรรมหรือหน้าที่ของมนุษย์ที่ปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่นอย่างไรนั้น พุทธปรัชญาเถรวาทก็ได้พยายามอธิบายหน้าที่ของความเป็นมนุษย์เพื่อให้ความเป็นมนุษย์นั้นก่อประโยชน์แก่สังคม เพื่อให้เข้าใจในความเป็นมนุษย์และหน้าที่อันสำคัญที่จะต้องปฏิบัติร่วมกันในฐานะที่มนุษย์ได้เชื่อว่าเป็นสัตว์ที่ประเสริฐที่สุด เพราะการทำหน้าที่ของมนุษย์ยังบกพร่องและไม่รู้ถึงสังขารที่แท้จริง จึงต้องแสวงหาและให้ความสำคัญกับหน้าที่ของมนุษย์เพื่อให้ได้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบนั่นเอง

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหน้าที่ความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์หน้าที่ความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีอะไรบ้าง
- ๑.๓.๒ หน้าที่ความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท มีอะไรบ้าง
- ๑.๓.๓ หน้าที่ความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีความสำคัญอย่างไร

^๕ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕๑.

^๖วสิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทองกวาว, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑-๑๒.

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัยซึ่งมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท ศึกษาหน้าที่ความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท และวิเคราะห์หน้าที่ความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร ศึกษาจากเอกสารที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ ๒๕๓๕ และ เอกสารข้อมูล ที่เป็นข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์อรรถกถา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕ คำจำกัดความของคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดคำจำกัดความของคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

หน้าที่ของมนุษย์ ในที่นี้หมายถึง กิจที่สมควรทำเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น อันได้แก่หน้าที่ของบิดา มารดา หน้าที่ของครูบา อาจารย์ หน้าที่ของภรรยา บุตร หน้าที่ของมิตรสหาย หน้าที่ของบ่าว ไพร ผู้อยู่ได้บังคับบัญชาและ หน้าที่ของพระสงฆ์ สมณะพราหมณ์ หรือนักบวช

มนุษย์ในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง มนุษย์ประกอบด้วยกายกับจิต ที่อาศัยเหตุปัจจัยภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และเหตุปัจจัยภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารมณ์ ส่งเสริมให้เกิดการกระทำหน้าที่ต่างๆ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์หน้าที่ความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือ พุทธธรรมว่า ความมั่นคงของชีวิตมนุษย์ ว่า หลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคม และสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนา ในด้านทางสังคมได้มากที่สุด คำสอนและหลักปฏิบัติในชั้นศีลเพราะศีลเป็นระบบการควบคุมความมั่นคงของชีวิตเกี่ยวกับการแสดงออกทางกาย วาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงของมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่ชน การจัดสภาพเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อยและเกื้อกูลแก่การดำรงชีวิตอยู่ด้วยดีของหมู่นั้นนั้น และก่อความผาสุก

แห่งสมาชิกทั้งปวงของหมู่ชน อันจะเกื้ออำนวยการให้ทุกคนสามารถบำเพ็ญกิจกรณียกิจที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตตามความตกลงนับถือของพวกตน หรือเพื่อเข้าถึงประโยชน์และความดีงามสูงสุดตามอุดมการณ์ของหมู่ชนนั้น ตลอดจนถือปฏิบัติแก่การที่หมู่ชนนั้นจะเผยแพร่อุดมการณ์ กิจการ และประโยชน์สุขความดีงามของตนให้แก่ขยายกว้างขวางออกไป^๖

๑.๖.๒ นวลคำ จันทา กล่าวไว้ในหนังสือการศึกษาและสาระสำคัญของชีวิตว่า ความมั่นคงด้านการศึกษา หมายถึง การได้รับการศึกษาที่ดีอย่างน้อยไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ และการได้รับการศึกษาต่อเนื่องอย่างเท่าเทียม ตลอดจนได้ใช้ความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพตรงตามการศึกษาที่ได้รับมา “มีวิชาเหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน” วิชาความรู้ถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่ไม่มีใครขโมยไปได้ (แต่ในปัจจุบันเราพบการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญากันบ่อยครั้ง) เพราะเป็นสิ่งที่เราสามารถแสวงหาและพัฒนาตนเองได้ตลอดเวลา การศึกษาเป็นหนทางแห่งการพัฒนาชีวิตและสร้างความมั่นคงไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือนอกโรงเรียน เพราะจะเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ความสามารถให้แก่บุคคล การศึกษา คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาไม่ใช่สิ่งที่เรียนรู้ได้เฉพาะช่วงวัย หรือในสถานศึกษาเท่านั้นแต่การศึกษา การเรียนรู้สามารถทำได้ตลอดเวลา การเพิ่มพูนศักยภาพ ความรู้ความสามารถ และทักษะต่างๆ การศึกษาสำหรับวัยเรียนหรือการศึกษาขั้นพื้นฐานมีเทคนิคง่ายๆ คือการตั้งใจศึกษาเรียน การศึกษาจะประสบความสำเร็จได้มิใช่แค่ตัวเด็กเท่านั้น ครู/อาจารย์ พ่อแม่/ผู้ปกครอง นโยบายสวัสดิการด้านการศึกษา คือส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ เมื่อผ่านช่วงวัยเรียนเข้าสู่วัยทำงานก็ยังสามารถศึกษาความรู้เพิ่มเติม ในลักษณะต่างๆ^๗

๑.๖.๓ วิรัช ถิรพนธ์เมธี กล่าวไว้ในหนังสือพุทธปรัชญาการปกครองมนุษย์ว่า ความเสรีภาพ คือ ความมีอิสระในการแสดงออกโดยวิธีต่างๆซึ่งมักจะนำมาใช้คู่กับ สิทธิเสรีภาพ เมื่อนำคำทั้ง ๒ นี้มาใช้คู่กันจึงหมายถึงอำนาจหรือความสามารถใน การพูดหรือการกระทำใดๆอย่างอิสระโดยที่ไม่ล่วงเกินหรือละเมิดสิทธิของผู้อื่น เช่นเรามีสิทธิในการใช้รถใช้ถนน เราสามารถขับรถไปตามถนนได้ทุกแห่งและทุกเวลาแต่เราไม่อาจขับรถไปชนบุคคลอื่น หรือทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นต้น^๘

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอปยุตฺโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๔๓๑.

^๗ นวลคำ จันทา, การศึกษาและสาระสำคัญของชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘), หน้า ๓.

^๘ วิรัช ถิรพนธ์เมธี, พุทธปรัชญาการปกครอง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

๑.๖.๔ บุญมี แท่นแก้ว กล่าวไว้ในจริยธรรมกับชีวิตเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง ในด้านจริยธรรมว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม จะอยู่โดดเดี่ยวไม่ได้ ต้องอาศัยสังคม เป็นสมาชิกของสังคม เริ่มตั้งแต่สังคมหน่วยเล็ก ๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน หมู่บ้าน ประเทศจนกระทั่งโลก จึงจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกันตั้งแต่เกิดจนถึงตาย แต่การพัฒนาชีวิตให้เกิดความมั่นคงให้อยู่ในขอบเขตในด้านจริยธรรมของมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนา^๙ นอกจากนี้ ยังกล่าวไว้ในจริยศาสตร์เกี่ยวกับการใช้เสรีภาพตามหลักธรรมไว้ว่า บุคคลจะใช้อำนาจที่ตนมีอยู่โดยไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง ให้ถูกต้องตามหลักศีลธรรม ไม่เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น และได้กำหนดประโยชน์ของการประพฤติตามหลักจริยธรรมไว้อย่างพอเหมาะ กล่าวคือ สามารถปฏิบัติและดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ทำให้บุคคลอยู่อย่างมั่นคง ทำให้บุคคลและสังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทำประโยชน์ให้เกิดแก่สังคมได้กว้างขวางและทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติเจริญก้าวหน้าในชีวิตได้เป็นอย่างดี^{๑๐} ในขณะเดียวกันยังกล่าวไว้ในปรัชญาศาสนาว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทสัจนิยม คำสอนทางพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่เป็นปรัชญา เพราะมีเหตุมีผล สามารถพิสูจน์ได้ ปฏิบัติแล้วเกิดผลได้จริง เช่น ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว ผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมฝ่ายให้ปฏิบัติ เช่น ทิฐุธรรมมีกัตตะประโยชน์เป็นต้น ย่อมเจริญรุ่งเรืองไปได้ ส่วนผู้ปฏิบัติตามหลักฝ่ายตรงกันข้ามย่อมได้รับผลตรงกันข้ามคือ ประสบความฉิบหาย^{๑๑} เป็นต้น

๑.๖.๕ สุนทร ฦ รั้งสี กล่าวไว้ในเรื่องพุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก เกี่ยวกับมนุษย์ตามทัศนะของพุทธปรัชญาว่า โลกุตตรจิตเป็นจิตที่อยู่เหนือระดับของโลกตามปกติ และทางเดียวที่จะทำให้จิตระดับนี้เกิดขึ้นก็โดยการพัฒนาจิตตามแนวอริยมรรคมีองค์ ๘ ที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบและทรงได้วางแนวปฏิบัติเอาไว้ อย่างไรก็ตามแม้มนุษย์ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพที่จะมีจิตชนิดนี้ได้ อย่างเท่าเทียมกันหากสามารถทำตนให้อยู่ในเงื่อนไข คือ เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเลื่อมใสหลักคำสอนของพระองค์ และที่สำคัญคือ ถือปฏิบัติตามวิธีที่พระองค์ทรงวางไว้อย่างจริงจังจนสามารถเข้าถึงโลกุตตรมรรค และ โลกุตตรผลได้ด้วยตนเองหลุดพ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิง เพื่อเป็นหลักประกันของชีวิตที่ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าแท้จริง^{๑๒}

๑.๖.๖ ไสว มาลาทอง ได้กล่าวไว้ในเรื่องสารคดีธรรมจากพระไตรปิฎกเกี่ยวกับจุดยืนของชีวิตว่า การดำรงชีวิต หรือการดำเนินชีวิตของเราให้เจริญก้าวหน้าได้นั้น จะต้องมียุคยืนในชีวิต ซึ่งคำว่าจุดยืนนั้น หมายถึง เป้าหมาย จุดหมายแบบการ โครงการและการปฏิบัติ ซึ่งความหมายและคำจำกัดความของคำว่า จุดยืนนี้ การดำเนินชีวิตของบุคคลจะต้องอยู่ในขอบเขตของจุดยืนที่ได้เลือก

^๙บุญมี แท่นแก้ว, ปรัชญาศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: ธนการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๔๖.

^{๑๐}สุนทร ฦ รั้งสี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕๘.

ไว้ เพราะมันเปรียบเสมือนเป็นเข็มทิศที่นำทางบุคคล โดยบุคคลเป็นผู้กำหนดเอง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาก็เป็นข้อปฏิบัติเป็นแนวทางที่ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะเลือกนำมาเป็นจุดยืนของชีวิตได้ โดยเท่าเทียมกันและความมั่นคงของชีวิตที่เสมอกัน^{๑๒}

๑.๖.๗ กมล กมลตระกูล ได้กล่าวถึงสิทธิในชีวิตของมนุษย์ไว้ว่าสิทธิในชีวิต การทำลายชีวิต เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ละเมิดกฎหมาย ถือว่าเป็นอาชญากรรมของทุกสังคม สิ่งที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ คือ ปัจจัยในการดำรงชีวิต อันได้แก่ ที่อยู่อาศัย ยาและการรักษาพยาบาล การมีงานทำ และมีโอกาสศึกษา เพื่อนำความรู้ไปทำมาหากินเพื่อแสวงหาปัจจัยดำรงชีพ ความยากจน คือ ภาวะที่ขาดแคลนปัจจัยดำรงชีพ สิทธิมนุษยชน คือ สิทธิในความไม่ถูกทำให้เป็นคนจน^{๑๓}

๑.๖.๘ ชะวัชชัย ภาคินธุ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนไว้ว่า สิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความเท่าเทียมกันในแง่ศักดิ์และสิทธิ เพื่อดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ อายุ ภาษา ศาสนา และสถานภาพทางกายและสุขภาพ รวมทั้งความเชื่อทางการเมือง หรือความเชื่ออื่นๆ ที่ขึ้นกับพื้นเพทางสังคม ชนชาติกำเนิด สิทธิทางสถานะและการครอบครองทรัพย์สิน ความเป็นจริงเหล่านี้หากไม่เป็นไปตามสิทธิขั้นพื้นฐาน ย่อมทำให้เกิดการเรียกร้องขึ้นในด้านศีลธรรมว่าเป็นสิทธิที่มีมาแต่กำเนิดไม่สามารถถ้อยโอนให้กันได้^{๑๔}

๑.๖.๙ Aristotle ในงานนิพนธ์เรื่อง On the Soul^{๑๕} อริสโตเติลกล่าวว่ามนุษย์มีองค์ประกอบแห่งชีวิต ๒ ประการคือ ร่างกายและวิญญาณ โดยร่างกายจัดเป็นสสาร และวิญญาณจัดเป็นแบบ องค์ประกอบทั้งสองส่วนนี้ อริสโตเติลให้ความสำคัญกับวิญญาณมากถึงกับถือว่า ในบรรดาสิ่งมีชีวิตด้วยกัน วิญญาณของมนุษย์เป็นวิญญาณที่มีระดับพัฒนาการ สูงสุด

^{๑๒} ใสว มาลาทอง, สารคดีธรรมจากพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๖๔-๖๕.

^{๑๓} กมล กมลตระกูล, เอกสารบรรยายเรื่องสิทธิมนุษยชนและกลไกการคุ้มครองสิทธิ, (นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔.

^{๑๔} ชะวัชชัย ภาคินธุ, กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอ.เอส.พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

^{๑๕} Aristotle, On the Soul, (London: Duckworth, 1984), pp. 1-2.

ทั้งนี้เพราะวิญญาณของมนุษย์สามารถคิดอย่างมีเหตุผล ทำให้มนุษย์มีพุทธปัญญา แต่สัตว์เดรัจฉานไม่มี อริสโตเติลเรียกวิญญาณชนิดนี้ว่า พุทธวิญญาณหรือวิญญาณแห่งเหตุผล (Rational Soul)^{๕๕}

๑.๖.๑๐ พระมหาประสิทธิ์ สิริปัญโญ (ฤทธิมหันต์) เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องมนุษยนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท” งานวิจัยเรื่องนี้ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับมนุษยนิยมในพุทธปรัชญา ขั้นตอนการวิจัยในเบื้องต้นมีการเปรียบเทียบกับแนวคิดทางตะวันตกหลายสำนัก สรุปความได้ว่า พุทธปรัชญาเถรวาทมีแนวคิดให้ความสำคัญแก่ความเป็นมนุษย์ และมีความสอดคล้องกับแนวคิดตามธรรมชาติของนักมนุษยนิยมคนอื่นๆ ในทางตะวันตก พุทธปรัชญาเถรวาทมองมนุษย์ว่าเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีคุณลักษณะพิเศษเหนือสิ่งมีชีวิตทั่วไปตรงที่มีปัญญามีความสามารถ และมีคุณธรรม, ปัญญา, ความสามารถ และคุณธรรมนี้จัดเป็นคุณค่าและศักดิ์ศรีที่แท้จริงในตัวมนุษย์^{๕๖}

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบวิวัฒนาการของมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์ สิ่งเหล่านี้ย่อมสะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์มีการเจริญขึ้นตามกาลเวลาและสมองที่ฉลาดกว่าสัตว์ตัวอื่นๆ และหน้าที่สำคัญของมนุษย์คือการที่ได้รับเสรีภาพ และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในขณะที่หน้าที่ของมนุษย์ยังมีความบกพร่องและความเป็นมนุษย์ก็ยังไม่สมบูรณ์แบบดังนั้นจึงควรมีการวิจัยเพื่อวิเคราะห์หน้าที่สำคัญของมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น เป็นอย่างไร จึงจะทำให้มนุษย์รู้จักหน้าที่ของตนและหน้าที่ของผู้อื่น เพื่อให้ความเป็นมนุษย์นั้นสมบูรณ์แบบที่สุด

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัยดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources)
คือ พระไตรปิฎก ภาษาไทยและบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕

๑.๗.๒ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)
คือ วรรณคดี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

^{๕๕} Aristotle, อ้างในพระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตโต), ปรัชญากรีก : ป่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก, หน้า ๒๔๒.

^{๕๖} พระมหาประสิทธิ์ สิริปัญโญ (ฤทธิมหันต์), “มนุษยนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕๔.

- ๑.๗.๓ วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดตามวัตถุประสงค์
- ๑.๗.๔ เรียบเรียงและสรุปผลการวิจัยพร้อมข้อเสนอแนะ
- ๑.๗.๕ เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

๑.๘ ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงหน้าที่ความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบถึงความสำคัญของหน้าที่ความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท